

КАЛЮЖНА Наталія

 <https://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

д. е. н., професор,
професор кафедри світової економіки
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
n.kalyuzhna@kmutu.edu.ua

ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ СЦЕНАРІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Протягом останніх років спостерігається сповільнення глобалізаційних процесів, що зумовлено посиленням ізоляціонізму у зовнішній політиці країн світу, розгортанням торговельно-економічних війн, інтенсифікацією воєнно-політичних конфліктів, наслідками пандемії тощо. Переосмислення невідворотності та невід'ємності глобалізації як ознаки світового розвитку актуалізує дослідження у площині прогнозування сценаріїв нового економічного порядку. Відтак, метою статті є верифікація сценаріїв світового економічного порядку від фінансової кризи 2008–2009 рр. до сьогоднішнього дня для підтвердження гіпотези про поглиблення деглобалізаційних тенденцій у розвитку світової економіки. Для перевірки висунутої гіпотези проаналізовано базові сценарії світового економічного порядку консалтингової компанії A. T. Kearney, які передбачають певне сповільнення темпів економічного зростання та міжнародної економічної інтеграції: глобалізація 3.0, поляризація, островізація, комонізація. Обрано індикатори глобального розвитку, динаміка яких дозволить зробити висновки щодо наближеності світової економіки до певного сценарію світового порядку. З використанням методу аналізу часових рядів здійснено перехід від лінгвістичних оцінок індикаторів до діапазонів кількісних значень. Результати аналізу динаміки індикаторів глобального розвитку створили підстави для верифікації сценаріїв світового економічного порядку від фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. до сьогоднішнього дня, що дозволило підтвердити гіпотезу щодо деглобалізаційних тенденцій у розвитку світової економіки. Перспективи подальших досліджень автор вбачає у розвитку

KALYUZHNA Nataliya

 <https://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Professor of the Department
of World Economy
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
n.kalyuzhna@kmutu.edu.ua

DEGLOBALIZATION SCENARIOS OF THE WORLD ECONOMY

In recent years, globalization processes have slowed down, driven by a rise in isolationism in the foreign policies of various countries, the escalation of trade and economic wars, intensifying military-political conflicts, and the consequences of the pandemic. The reconsideration of globalization as an inevitable and integral feature of global development makes it relevant to explore future scenarios for the new economic order. Therefore, the aim of this research is to verify world economic order scenarios from the financial crisis of 2008–2009 to the present, to test the hypothesis of deepening deglobalization trends in the development of the global economy. To confirm the proposed hypothesis, the research analyzes the key global economic order scenarios proposed by the consulting firm A.T. Kearney, which are characterized by a certain slowdown in economic growth and international economic integration: globalization 3.0, polarization, islandization, and commonization. Selected global development indicators are used, whose dynamics allow for conclusions regarding the proximity of the global economy to a particular scenario of the world order. Using the method of time series analysis, the research transitions from linguistic assessments of indicators to ranges of quantitative values. The results of the global development indicator analysis provided grounds for verifying the scenarios of the global economic order from the 2008–2009 financial and economic crisis to the present, which confirmed the hypothesis about the deglobalization trends in the development of the global economy. The author sees prospects for further research in the development of a scenario-

Copyright © 2026. Автор(и). Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License 4.0. International License (CC-BY)

методології сценарного планування світового економічного порядку шляхом врахування індикаторів, які дозволяють оцінити роль геополітичних факторів у прискоренні деглобалізаційних процесів.

Ключові слова: світовий економічний порядок, сценарій, деглобалізація, індикатори економічного розвитку, тренд.

JEL Classification: F01, F02, C22.

based planning methodology for the world economic order by incorporating indicators that assess the role of geopolitical factors in accelerating deglobalization processes.

Keywords: world economic order, scenario, deglobalization, economic development indicators, trend.

Вступ

Протягом останніх років перебіг глобалізаційних процесів зазнав суттєвих трансформацій. Сповільнення темпів глобалізації підтверджує, в тому числі, динаміка індексу глобалізації Швейцарського економічного інституту (*KOF Globalisation Index*), який є відомим вимірником рівня інтенсивності глобалізаційних процесів (рис. 1).

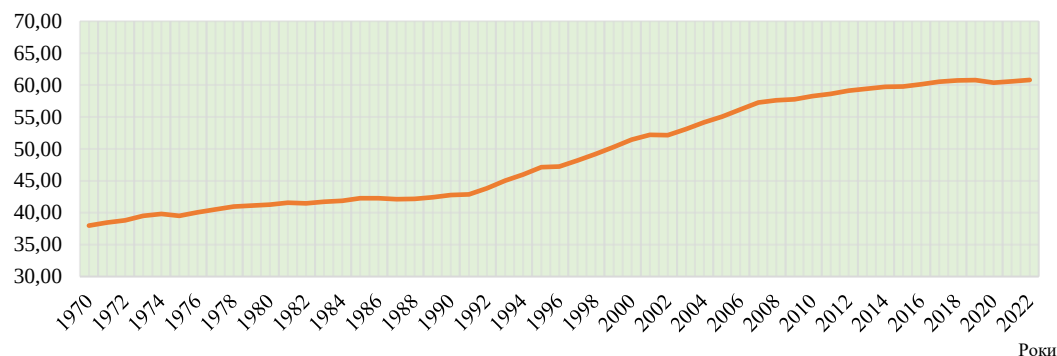

Рис. 1. Динаміка *KOF Globalisation Index* у 1970–2022 рр.

Джерело: складено автором за даними (*KOF Swiss Economic Institute, n. d.*).

З часів світової фінансової кризи 2008–2009 рр. індекс глобалізації не демонструє відчутної висхідної динаміки, що зумовлено посиленням ізоляціонізму в зовнішній політиці країн світу, розгортанням торговельно-економічних війн, інтенсифікацією воєнно-політичних конфліктів тощо. Фактором додаткового пригнічення глобалізації стала пандемія коронавірусу, яка, попри доволі швидке відновлення економічної активності, продемонструвала потенціал негативного впливу форс-мажорних подій на світові інтеграційні процеси. Переосмислення невідворотності та невід'ємності глобалізації як ознаки світового розвитку актуалізує дослідження у площині прогнозування сценаріїв нового економічного порядку.

Сценарії майбутнього базуються на різних підходах щодо розуміння джерел глобальної невизначеності та стабільності безпечного середовища. Так, у доповіді Фонду Рокфеллерів (*Rockefeller Foundation, 2010, May*) запропоновано сценарії розвитку світового безпечного середовища з урахуванням наслідків фінансово-економічної

кризи 2008 р. та прогресуючого впливу технологій на перебіг глобалізаційних процесів. Базовими гіпотетичними сценаріями визначено: жорсткий державний контроль усіх сфер життєдіяльності ("*тотальне блокування*"), розподіл світу на конкуруючі блоки ("*розумне борсання*"), економічно нестабільний світ з небезпечними технологічними інноваціями ("*хакерська атака*"), глобалізований світ з успішними стратегіями розв'язання проблем людства ("*розумна спільнота*"). Усі сценарії, окрім останнього, передбачали економічний спад та посилення деглобалізації.

У 2010-х рр. утверджується тенденція фрагментації світового господарства внаслідок зростання геополітичної напруженості та кризи неоліберальної прозахідної моделі економічного розвитку. Розроблені в цей період сценарії світового порядку розглядають міждержавну конкуренцію як базову змінну глобального ландшафту. Так, у дослідженні Атлантичної Ради (*Atlantic Council*, 2015) сформульовано чотири сценарії майбутнього: "*нова холодна війна*", зумовлена піднесенням націоналізму та ревізіоністською політикою провідних країн світу; "*лідерство Євразії*", за якого через вплив американсько-європейських санкцій після анексії Криму росія переорієнтовується на стратегічне партнерство з Китаєм; "*новий глобальний концепт*", який передбачає перегляд усталених прозахідних моделей глобального врегулювання з урахуванням наростаючої багатополлярності; "*дезінтеграція*" як наслідок внутрішніх суспільно-політичних криз та дисфункції глобальних регуляторів. Тож всі сценарії окрім третього базуються на припущенні про невідворотність деглобалізації світу – від фрагментації ("*нова холодна війна*", "*лідерство Євразії*") до руйнації ("*дезінтеграція*").

Наростаюча конкурентна боротьба між провідними країнами світу розглядається як ключовий фактор глобального розвитку не лише з погляду прямої конфронтації, а й у контексті технологічного лідерства. У праці Михайловської (2012) на підставі екстраполяції тенденцій економічного розвитку визначається пул країн-аттракторів, які впливатимуть на глобальну економіку (США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Японія, Китай). На думку автора, конкуренція між цими країнами у сфері ІТ як рушійної сили прогресу може призвести до реалізації таких глобальних сценаріїв: "*інерційний розвиток технологій*", "*розвиток ІТ на новій парадигмі*", "*нанотехнологічна революція*", "*біотехнологічна революція*".

Новий імпульс сценарному плануванню світового порядку надала пандемія COVID-19, яка засвідчила крихкість глобалізаційних зв'язків за умов вимушених соціально-економічних обмежень. У праці (*Bonaparte*, 2020), виданій в період найбільшої невизначеності І кв. 2020 р., залежно від тривалості та інтенсивності розповсюдження коронавірусу, сформульовано три потенційні сценарії глобального розвитку: "*відкладений споживчий бум*" (сплеск споживчої активності у ІІ кв. 2020 р. через вимушену паузу у І кв.); "*помірна рецесія*" (у разі подовження карантинних обмежень у ІІ кв.); "*повномасштабна рецесія*" (у разі розширення пандемії та її тривалого перебігу). Опубліковане

також на початку пандемії дослідження (Sulkowski, 2020) виходить з високої ймовірності входу світової економіки в глобальну рецесію, яка може призвести до незворотної деглобалізації. Новою ознакою суспільства стане віртуалізація соціального та економічного життя, досвід якої набуто під час пандемії. Окремо слід зупинитися на дослідженні українських науковців (Дронова & Нагорний, 2021), в якому для характеристики пандемічного періоду використано термін "глобальна перерва" – феномен, спричинений трьома явищами: світовою фінансовою кризою, пандемією COVID-19 та зумовленою нею значною самоізоляцією. У праці відзначається висока ймовірність посилення дезінтеграції після завершення пандемії та надаються прогнози розвитку України в умовах справдження різних сценаріїв майбутнього ("глобалізація 3.0", "поляризація", "островізація", "комонізація"). При визначенні варіантів таких сценаріїв науковці спираються на результати сценарного планування відомої консалтингової компанії A. T. Kearney (Foreign Policy, 2001), які покладено в основу досліджень і автором цієї статті.

Російсько-українська війна та ескалація останніми роками інших воєнно-політичних конфліктів остаточно утвердили необхідність розгляду перспектив глобалізації крізь призму національних інтересів провідних геополітичних акторів (Jurakovaite & Gaigaliene, 2024; Свешніков та ін., 2020; Хоманець, 2024; Mazaraki & Bokhan, 2022; Калюжна, 2023; Чуніхіна та ін., 2024). Науковці зазначають, що невід'ємною ознакою глобального розвитку стають суперечності між центрами та периферіями світу (Mazaraki & Bokhan, 2022), а геополітична нестабільність зумовлює фрагментацію світової економіки на партнерські альянси та регіональні торговельні блоки (Чуніхіна та ін., 2024). В одній з попередніх праць автора (Калюжна, 2023) підкреслено, що розробка реалістичних сценаріїв майбутнього має враховувати стрімку ескалацію геополітичних ризиків та активізацію міждержавного економічного суперництва. У дослідженні (Jurakovaite & Gaigaliene, 2024) відзначається, що світ невпинно рухається до багатопольної регіоналізації з основними домінуючими блоками. Конкуренція між такими блоками може призвести до реалізації сценаріїв деглобалізації: "мозаїка географічної регіоналізації", "біполярна регіоналізація на основі союзників" і "триваюча глобалізація".

Сценарії майбутнього світового економічного порядку передбачають сповільнення глобалізаційних процесів та базуються на припущенні про їхню подальшу стагнацію, підсилену нещодавною пандемією та геополітичною напругою. Але першим сигналом до усвідомлення деглобалізаційних тенденцій у світовій економіці послугувала фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. Саме її наслідки створили імпульс для розробки сценаріїв нового світового порядку, про справдження яких сьогодні можна робити висновки. Тому важливим науково-практичним завданням вважаємо тестування

прогнозних сценаріїв світового економічного порядку для оцінки їх відповідності реаліям глобалізаційних процесів.

Метою статті є верифікація сценаріїв світового економічного порядку від фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. до сьогодення. Сформульовано гіпотезу, що у формуванні світового економічного порядку домінують деглобалізаційні тенденції, що свідчить про системне сповільнення глобалізації та перехід до нової парадигми світового розвитку на підставі фрагментації та регіоналізації системи міжнародних відносин.

Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу та синтезу (для визначення індикаторів світового економічного порядку), метод аналізу часових рядів (для трансформації лінгвістичних оцінок індикаторів у діапазони кількісних значень), абстрагування та узагальнення (для опису сценарних рамок глобального розвитку після світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр.), графічне моделювання (для узагальнення результатів аналізу сценаріїв світового економічного порядку). Теоретичну й методологічну основу становлять результати досліджень науковців з глобалізаційної проблематики та сценарного планування світового економічного розвитку. Дослідження підкріплюється статистичними даними *World Bank*, *UNCTAD*, *Statista*, *World Inequality Database*, *Migration Data Portal*, *World Trade Organization*.

Для підтвердження висунутої гіпотези необхідно проаналізувати базові сценарії світового економічного порядку (перший розділ), динаміку індикаторів глобального розвитку, які дозволяють робити висновки про справдження цих сценаріїв (другий розділ), та визначити тенденції тяжіння світової економіки до певних сценарних рамок після глобалізаційної паузи 2008–2009 рр. (третій розділ).

1. Сценарії світового економічного порядку А. Т. Kearney після глобалізаційної паузи 2008–2009 рр.

Перші спроби кількісно виміряти інтенсивність глобалізаційних процесів пов'язані з розробкою *KFP*-індексу (*Foreign Policy Globalisation Index*) міжнародної консалтингової компанії А. Т. Kearney (*Foreign Policy*, 2001). *KFP*-індекс розраховувався з 2001 по 2007 рр., поступово збільшуючи кількість представлених країн з 62 до 72, що охоплювало 88% населення світу та 97% глобального ВВП. Утім вплив фінансово-економічної кризи 2008 р. призвів до припинення щорічної публікації *KFP*-індексу, а пізніше аналітиками А. Т. Kearney висунуто припущення щодо невідворотності деглобалізації світової економіки (Kearney, 2016).

На думку дослідників А. Т. Kearney, світова фінансова криза 2008–2009 рр. зумовила перехід до нової тривалої фази сповільнення темпів економічного зростання та міжнародної економічної інтеграції. Глобалізація за таких умов опинилася на паузі та стала занадто непередбачуваним явищем. Новою реальністю світової економіки стає перманентна

невизначеність, яка примножується зростанням геополітичної напруженості у 2010-х рр. Ключовими подіями цього періоду, які суттєво вплинули на перебіг міжнародних відносин та структуру торговельного співробітництва, експерти *A. T. Kearney* вважають анексію Росією Криму, громадянську війну в Сирії, фактор ісламізму, посилення протиріч у відносинах США з Китаєм. Дослідники надають чотири сценарії світового економічного розвитку після завершення глобалізаційної паузи: глобалізація 3.0, поляризація, островізація та комонізація (рис. 2).

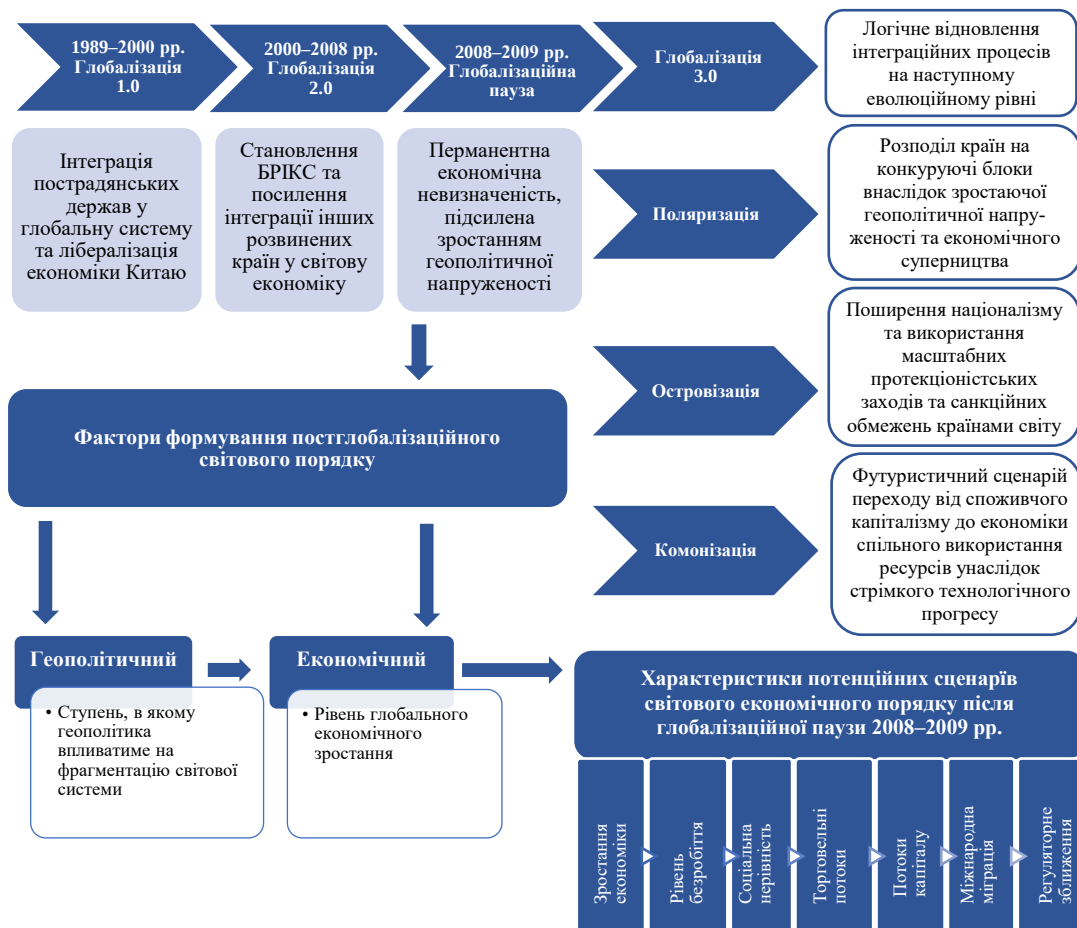

Рис. 2. Етапи трансформації та сценарії світового економічного розвитку після глобалізаційної паузи 2008–2009 рр.

Джерело: складено автором за (*Kearney*, 2016).

Глобалізація 3.0 передбачає відновлення міжнародної інтеграції вище докризового рівня, тобто є новим еволюційним етапом розвитку глобалізації, як у свій час Глобалізація 1.0 та Глобалізація 2.0. Глобалізація 1.0 (1989–2000 рр.) позначилася стрімким зростанням транскордонного руху товарів, послуг, капіталу та людей унаслідок інтеграції країн колишнього СРСР у глобальну систему та лібералізації економіки Китаю. Глобалізація 2.0 (2000–2008 рр.) зумовлена утворенням та розширенням БРІКС та посиленням інтеграції інших країн, що розвиваються, у світову економіку. Очевидно, що сценарій Глобалізація 3.0

як логічне відновлення інтеграційних процесів на більш високому еволюційному рівні розглядається як найбільш бажаний сценарій завершення глобалізаційної паузи після світової фінансової кризи 2008–2009 рр., але має небагато передумов для реалізації. В умовах зростання глобальної невизначеності варто очікувати розвиток подій за менш позитивними сценаріями. Так, сценарій *поляризації* передбачав розподіл країн на конкуруючі блоки внаслідок зростаючої геополітичної напруженості та економічного суперництва. Сценарій *островізації* полягав у поширенні націоналізму та використанні масштабних протекціоністських заходів та санкційних обмежень країнами світу, що має наслідком скорочення глобальних економічних потоків. Нарешті, *комонізація* розглядалась як футуристичний сценарій формування нового світового порядку, в якому стрімкий технологічний прогрес призводить до переходу від споживчого капіталізму до економіки спільного використання ресурсів. За таких умов глобалізація втрачає свій традиційний сенс у формі торгівлі та інвестицій, але набуває нового змісту як безперешкодне поширення ідей та інновацій в світовому просторі.

Експерти *A. T. Kearney* наголошують на складності оцінки ймовірності справдження того або іншого сценарію та визначають два ключові фактори, які впливатимуть на майбутнє світового економічного розвитку після завершення глобалізаційної паузи: *геополітичний* (ступень, в якому геополітика впливатиме на фрагментацію світової системи) та *економічний* (рівень глобального економічного зростання). Комбінування лінгвістичних оцінок цих двох факторів дозволяє позиціонувати сценарії глобального економічного порядку в сегментах відповідної матриці (рис. 3).

Рис. 3. Позиціонування сценаріїв світового економічного порядку в координатах "Геополітична згуртованість" – "Економічне зростання"

Джерело: складено автором за (Kearney, 2016).

Як видно з рис. 3, при реалізації найбільш оптимістичного сценарію *глобалізації 3.0* стійке економічне зростання супроводжується збільшенням геополітичної згуртованості країн світу, а уряди країн тяжіють до поглиблення міжнародної економічної інтеграції на

протипагу запровадженню протекціоністських заходів та проявам націоналізму у зовнішній політиці.

Сценарій *поляризації* передбачає розвиток світової економіки в рамках відокремлених блоків геополітичних союзників. Показово, що цей сценарій експерти *A. T. Kearney* описують як "повернення до нормальності" (*a return to normalcy*), або "регресія до середнього значення" (*regression to the mean*), маючи на увазі високу ймовірність повернення світу після глобалізаційної паузи до історичної моделі геополітичного суперництва між центрами прийняття рішень, характерної для періоду "холодної війни". Драйвером нової хвилі глобальної конкуренції, яка призведе до справдження сценарію поляризації, визнається зростаюча напруга у двосторонніх відносинах США та Китаю. В економічному сенсі поляризація призведе до скорочення ланцюгів створення вартості, локалізації ринків збуту та обмежень безперешкодного розвитку міжнародного бізнесу рамками геополітичних блоків.

Більш драматичною версією поляризації світу є сценарій *островізації*, за якого держави перетворюються на ізольовані політико-економічні системи, що функціонують на основі націоналістичних та популістських наративів. У торговельних відносинах лібералізація поступається протекціонізму, що зумовлює скорочення глобальної торгівлі та потоків інвестицій. Такий економічний порядок призводить до глибоких дисбалансів регіонального розвитку, фрагментації світового виробництва та посилення соціально-економічної нерівності. Лідерами економічного розвитку стають країни, забезпечені паливно-енергетичними та земельними ресурсами. Показово, що датоване 2016 р. дослідження *A. T. Kearney* розглядає островізацію як найбільш ймовірний сценарій розвитку світової економіки після перемоги Трампа на тогорічних виборах у США. Дійсно, під час першого президентського терміну Дональдом Трампом реалізовано низку деглобалізаційних ініціатив, викладених в його передвиборчій програмі: вихід США з Угоди про Транстихоокеанське партнерство та Паризької кліматичної угоди, перегляд умов участі у *NAFTA*, розв'язування торговельно-економічних війн тощо. Логічним наслідком стало поширення націоналізму в зовнішньоторговельній політиці країн світу як реакція на дії США, криза функціонування СОТ та інших інституцій міждержавного співробітництва, відродження націонал-соціалізму та посилення геополітичної поляризації. Початок другого терміну президентства Д. Трампа характеризується ще більш радикальними діями та намірами, які, за умови їхньої реалізації, закріплять "острівний" сценарій розвитку світової економіки на найближчі роки.

Нарешті, сценарій *комонізації* передбачає, що стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, автоматизація виробництва, поширення інтернету та цифровізація торгівлі призведуть до регіональної локалізації промисловості та зростання ролі малого підприємництва. Паралельне переосмислення ідей надмірного споживання за умови

реалізації сценарію призводить до побудови "суспільства з нульовою граничною вартістю" (*zero marginal cost society*), в якому нівелюється значущість міжнародної торгівлі, інвестицій та транснаціонального капіталу. Товари й послуги розглядаються як суспільне надбання, а пріоритети суспільства полягають в соціалізації, побудові стосунків та розвитку співпраці локальних "комун".

Справдженню кожного з потенційних сценаріїв, на думку експертів *A. T. Kearney*, відповідала би стабілізація ключових характеристик розвитку світової економіки на певному рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристики сценаріїв світового економічного порядку

Показник	Сценарії			
	Глобалізація 3.0	Поляризація	Островізація	Комонізація
Економічне зростання	Високе	Помірне	Низьке	Низьке
Рівень безробіття	Низький	Помірний	Помірний	Низький
Соціальна нерівність	Помірна	Помірна	Висока	Низька
Торговельні потоки	Великі	Помірні	Незначні	Помірні
Потоки капіталу	Великі	Помірні	Незначні	Незначні
Міжнародна міграція	Значна	Помірна	Незначна	Незначна
Регуляторне зближення	Значне	Помірне	Незначне	Незначне

Джерело: складено автором за (*Kearney*, 2016).

Оцінювання динаміки цих характеристик після глобалізаційної паузи 2008–2009 рр. дозволить встановити, який сценарій світового порядку справдився або, принаймні, виявився максимально наближеним до реальності.

2. Аналіз динаміки індикаторів постглобалізаційних сценаріїв світового економічного порядку

У кількісному вимірі характеристики глобальних сценаріїв (табл. 1) можуть бути описані індикаторами, більшість з яких є очевидними характеристиками світового розвитку (табл. 2). Так, найбільш репрезентативним показником глобального економічного зростання є світовий ВВП у поточних цінах, який демонструє фактичну грошову вартість усієї економічної активності у світі на певний момент часу, що дозволяє відстежувати зміну вартості економіки у глобальному контексті. Індикатором інтенсивності торговельних потоків є світовий обсяг експорту та імпорту, а потоків капіталу – обсяг прямих іноземних інвестицій, який відображає реальну транснаціональну інтеграцію економік. Світовий рівень безробіття вимірюється однойменним відсотковим показником, що визначає частку робочої сили, яка не працює, але робить активні кроки для пошуку роботи. Як індикатор соціальної нерівності обрано коефіцієнт Джині – статистичний

показник розшарування світу за рівнем економічної нерівності, що приймає значення в діапазоні від 0 до 1. Рівень міжнародної міграції вимірюється чисельністю міжнародних мігрантів. Слід зазначити, що через зростання світового населення абсолютна чисельність міжнародних мігрантів (як і, наприклад, щорічні темпи приросту у відсотковому вимірі) матиме висхідний лінійний тренд зростання. Для адекватного вимірювання як цього, так і інших індикаторів світового розвитку, динаміка більшості з яких має аналогічні закономірності, пропонується аналізувати не абсолютні значення показників, а відхилення від ліній тренду, що буде реалізовано на подальшому етапі дослідження. Нарешті, найбільш проблематичним є визначення індикатора регуляторного зближення, який мав би кількісну оцінку на рівні світової економіки та доступний для аналізу діапазон щорічних значень принаймні з 2008 р. й донині. В якості такого індикатора пропонується використати відсоток світового імпорту, що підпадає під регуляторні обмеження (*WTO, 2024, November*). Динаміка цього індикатора (*табл. 2*) свідчить про систематичне зростання регуляторних обмежень у світовій торгівлі, тобто про відсутність передумов для регуляторного зближення в осяжній перспективі.

На подальшому етапі дослідження необхідно визначити, які діапазони значень індикаторів світового порядку відповідають лінгвістичним оцінкам характеристик "високий", "середній", "низький" (*див. табл. 1*). Для цього доцільно порівняти реальні значення індикаторів з лініями тренду їхніх часових рядів. Якщо значення індикатора несуттєво відхиляється від тренду його часового ряду, то таке значення можна розглядати як середнє. Якщо індикатор суттєво відхиляється від тренду в більшу або меншу сторону, то його значення може бути охарактеризовано відповідно як високе та низьке. Як правило, відхилення реальних значень випадкових величин від лінійного тренду розподілені за законом нормального розподілу Гауса з нульовим середнім значенням та дисперсією, яка характеризує розсіювання значень навколо середнього. Як міру відхилення випадкової величини від середнього значення зазвичай розглядають стандартне відхилення σ , що обраховується як квадратний корінь із дисперсії. Для нормального розподілу ймовірність того, що випадкова величина перебуває в діапазоні $\pm\sigma$, дорівнює 68%, в діапазоні $\pm 1.28\sigma$ – 80%, в діапазоні $\pm 2\sigma$ – 95%. Будемо вважати значущим відхилення, що перевищує $\pm 1.28\sigma$.

На *рис. 4* наведена динаміка та лінії тренду індикаторів сценаріїв світового економічного порядку в логарифмічному масштабі (для збільшення ступеня лінійності тренду). На *рис. 5* надано відхилення значень індикаторів від ліній тренду та зазначені рівні відхилень $\pm 1.28\sigma$. Значення індикаторів, які перебувають поза межами діапазону, можуть бути верифіковані як "високе" ($> +1.28\sigma$) та "низьке" ($< -1.28\sigma$). В іншому випадку значення індикаторів відповідають лінгвістичній оцінці "середнє".

Таблиця 2

Динаміка індикаторів світового економічного порядку у 2008–2024 рр.

Рік	Характеристики сценаріїв						
	Економічне зростання	Рівень безробіття	Соціальна нерівність	Торговельні потоки	Потоки капіталу	Міжнародна міграція	Регуляторне зближення
	Індикатори глобального розвитку						
	Світовий ВВП у поточних цінах, млрд дол. США	Рівень безробіття, % робочої сили	Індекс Джині	Сума світового експорту та імпорту, трлн дол. США	Прямі іноземні інвестиції, млн дол. США	Чисельність міжнародних мігрантів, млн	Світовий імпорт під регуляторними обмеженнями, %
2008	64.361	5.80	0.847424	39.16	1.488	205	0.9
2009	60.956	6.40	0.840471	31.55	1.174	213	0.6
2010	66.796	6.30	0.841183	37.49	1.393	221	0.8
2011	74.181	6.20	0.844046	44.33	1.613	230	1.2
2012	75.628	6.20	0.839792	44.95	1.469	238	1.6
2013	77.866	6.10	0.836655	46.18	1.468	244	1.8
2014	79.983	6.00	0.836661	47.05	1.412	248	2.1
2015	75.519	6.00	0.83498	41.95	2.056	250	3.2
2016	76.817	6.00	0.834756	41.17	2.003	260	3.1
2017	81.715	5.90	0.835883	45.37	1.645	267	4.2
2018	86.771	5.80	0.834125	49.84	1.375	274	7.1
2019	88.027	5.60	0.832184	49.11	1.708	278	7.7
2020	85.764	6.60	0.833808	44.37	0.962	281	7.7
2021	97.843	6.10	0.839607	55.3	1.478	288	8.8
2022	101.948	5.30	0.838676	62.32	1.294	292	8.5
2023	106.431	4.90	0.835848	61.38	1.300	298	10.5
2024	110.549	4.90	0.835738	62.83	1.485	304	11.8

Джерело: складено автором за даними (Statista, 2025; World Bank, 2025, January 07; World Inequality Database, 2025; World Bank, n. d. a, b; UNCTAD, 2023, May 5; Migration Data Portal, 2025; WTO, 2024, November 20).

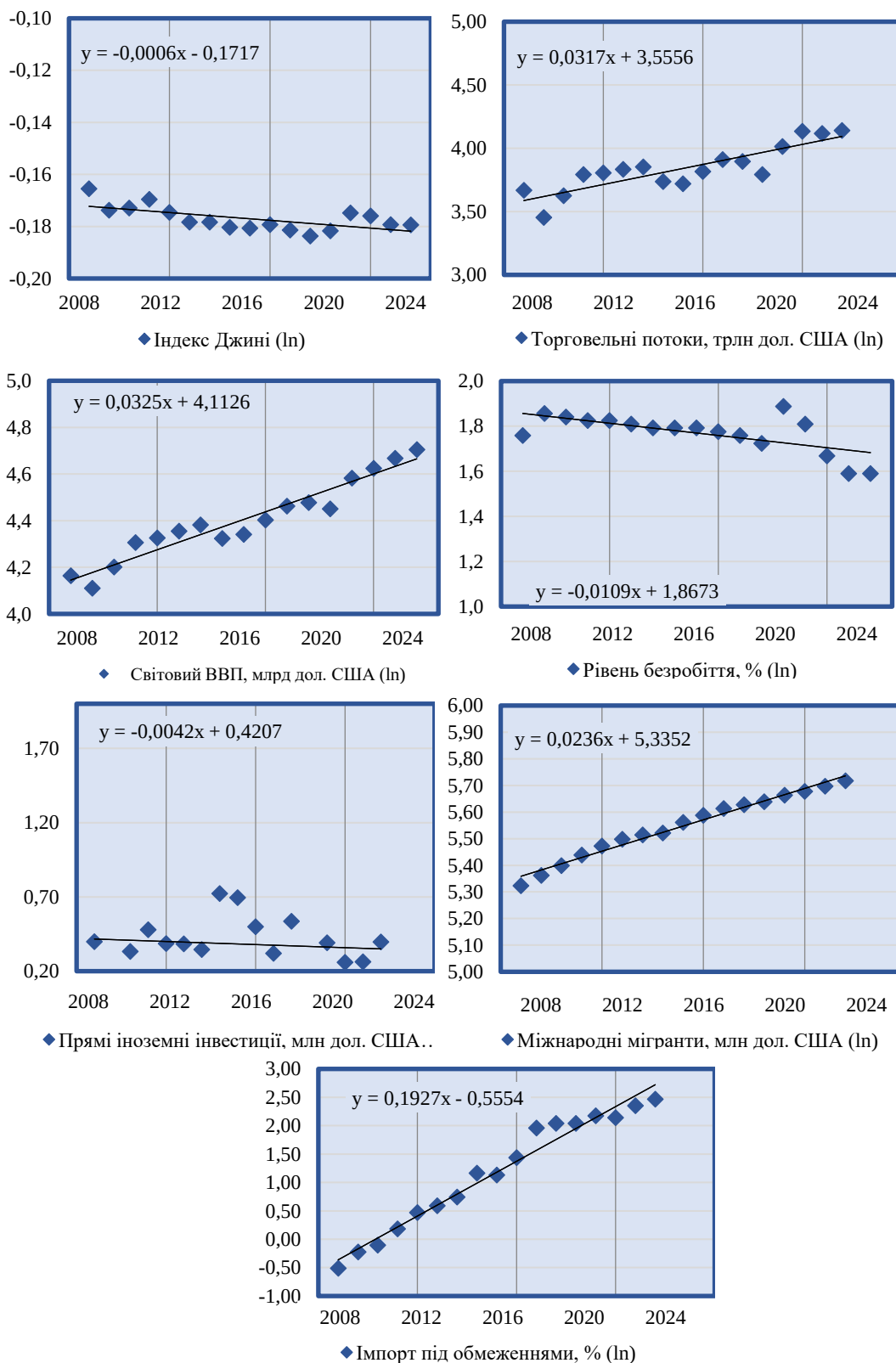

Рис. 4. Динаміка та лінії тренду індикаторів сценаріїв світового економічного порядку (у логарифмічному масштабі)

Джерело: розроблено автором.

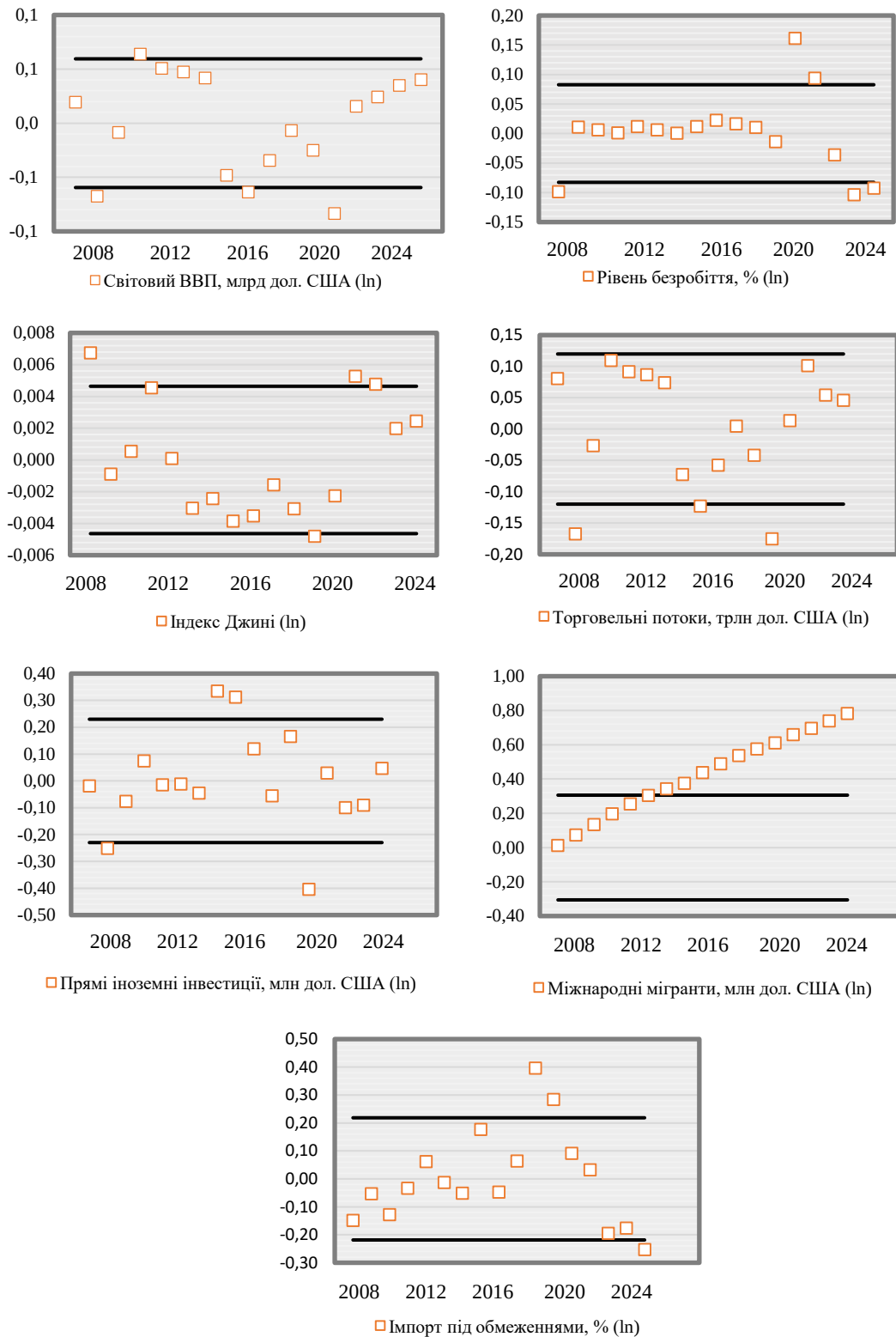

Рис. 5. Дисперсія логарифмічних значень індикаторів сценаріїв світового економічного порядку відносно ліній тренду

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 3

Результати верифікації сценаріїв світового економічного порядку відповідно до динаміки індикаторів глобального розвитку у 2008–2025* рр.

Рік	Характеристики сценаріїв						
	Економічне зростання	Рівень безробіття	Соціальна нерівність	Торговельні потоки	Потоки капіталу	Міжнародна міграція	Регуляторне зближення
	Індикатори глобального розвитку						
	Світовий ВВП у поточних цінах, млрд дол. США	Рівень безробіття, % від робочої сили	Індекс Джині	Сума світового експорту та імпорту, трлн дол. США	Прямі іноземні інвестиції, млн дол. США	Чисельність міжнародних мігрантів, млн	Світовий імпорт під регуляторними обмеженнями, %
2008	Середнє	Низьке	Високе	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє
2009	Низьке	Середнє	Середнє	Низьке	Низьке	Середнє	Середнє
2010	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє
2011	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє
2012	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє
2013	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє
2014	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє
2015	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Середнє
2016	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Високе	Середнє
2017	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Високе	Середнє
2018	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Високе
2019	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Високе
2020	Низьке	Високе	Середнє	Низьке	Низьке	Високе	Середнє
2021	Середнє	Високе	Високе	Середнє	Середнє	Високе	Середнє
2022	Середнє	Середнє	Високе	Середнє	Середнє	Високе	Середнє
2023	Середнє	Низьке	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Середнє
2024	Середнє	Низьке	Середнє	Середнє	Середнє	Високе	Низьке
2025*	Середнє*	Низьке*	Середнє*	Низьке*	Низьке*	Високе*	Високе*

Умовні позначення: Низьке значення Середнє значення Високе значення На межі діапазону 2025* – прогноз

Джерело: складено автором.

Порівнюючи комбінації характеристик сценаріїв (табл. 1) з реальною динамікою індикаторів економічного розвитку (табл. 3), визначимо, яким постглобалізаційним сценарієм відповідають етапи трансформації світового порядку протягом 2008–2024 рр. (табл. 4).

Таблиця 4

Відповідність світового економічного порядку базовим сценаріям після глобалізаційної паузи 2008–2009 рр.

Часовий період	Наближений базовий сценарій	Основні ознаки
2008–2009	Відновлення від наслідків світової фінансово-економічної кризи (глобалізаційна пауза 1.0)	Падіння обсягів світового ВВП, торговельних потоків, прямих іноземних інвестицій
2010–2013	Сценарій <i>поляризації</i>	Повернення індикаторів світового розвитку до докризових тенденцій та їх перебування на середньому рівні
2014–2017	Тяжіння до сценарію <i>глобалізації 3.0</i>	Прискорення міжнародної міграції та збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій
2018–2019	Тяжіння до сценарію <i>островізації</i>	Збільшення регуляторних обмежень та сповільнення темпів прямих іноземних інвестицій
2020–2021	Глобалізаційна пауза 2.0 з елементами сценарію <i>комонізації</i>	Падіння темпів економічного зростання, торговельних потоків та ПП, зумовлені коронакризою Посилення цифровізації світової економіки
2022–2024	Тяжіння до сценарію <i>поляризації</i>	Повернення більшості індикаторів світового розвитку до допандемічних тенденцій при збереженні високого рівня міжнародної міграції
Від 2025 р. (прогноз)	Тяжіння до сценарію <i>островізації</i>	Посилення регуляторних обмежень, ескалація військово-політичних та торговельних конфліктів

Джерело: розроблено автором.

Точкою відліку для аналізу поступової трансформації світового порядку є глобалізаційна пауза 2008–2009 рр., яка призвела до падіння ключових індикаторів економічного розвитку – ВВП, торговельні потоки, прямі іноземні інвестиції. Посткризове відновлення економіки зумовило повернення значень індикаторів до докризових тенденцій та їх перебування протягом 2010–2013 рр. у діапазоні "середнє", що дозволяє вважати, що в цей період світова економіка розвивається за сценарієм *поляризації*. Цей сценарій "повернення до нормальності" (Kearney, 2016) характеризується відносною економічною та геополітичною стабільністю у відносинах конкуруючих країн та інтеграційних блоків.

Протягом 2014–2017 рр. фіксується тенденція до прискорення міжнародної міграції та збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, що зумовлює перехід їх значень у діапазон "високе". Комбінація значень індикаторів світового розвитку в цей час є найбільш наближеною до сценарію *глобалізації 3.0*, при якому країни тяжіють до

поглиблення міжнародної інтеграції та лібералізації торговельно-економічних відносин. Але вже у 2018–2019 рр. можна констатувати розгортання світової економіки до сценарію *островізації*, для якого, навпаки, характерно повернення до протекціонізму, що призводить до сповільнення темпів приросту прямих іноземних інвестицій та торговельних потоків. Ключовою ознакою посилення протекціоністських заходів у цей період є перебування відповідного індикатора (відсоток світового імпорту під регуляторними обмеженнями) у діапазон значень "високе". Активізація економічного націоналізму на цьому етапі безпосередньо пов'язана з деглобалізаційними ініціативами та розгортанням торговельно-економічних війн під час першого президентства Трампа.

Пандемія коронавірусу у 2020 р. призвела до негативних змін у динаміці основних показників світового розвитку, схожих з ситуацією під час глобалізаційної паузи 2008–2009 рр. Попри швидке відновлення світової економіки (як видно з *рис. 4*, вже у 2021 р. ВВП відновив докризову тенденцію зростання), пандемія продемонструвала крихкість процесів міжнародної інтеграції в умовах ізоляційних обмежень. Її наслідком стало посилення тенденції до фрагментації та регіоналізації ланцюгів створення вартості при одночасному зростанні ролі цифрових технологій та онлайн формату взаємодії суспільства в умовах обмежень фізичної мобільності. Регіональна локалізація виробництва та цифровізація економіки є основними рисами футуристичного сценарію *комонізації*, елементи вимушеної реалізації якого можемо спостерігати під час пандемічної глобалізаційної паузи.

Нарешті, ще одну зміну комбінації значень індикаторів глобального розвитку можемо спостерігати у 2022–2024 рр., коли відбувається повернення більшості індикаторів до допандемічних тенденцій. Як і після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., процес відновлення є наближеним до параметрів сценарію *поляризації*. Цей сценарій, характерний для періоду "холодної війни", характеризується зростанням геополітичної напруженості та фрагментацією світу на конкуруючі союзницькі блоки. Безпекові інтереси в рамках такої моделі мають пріоритет над економічною ефективністю співробітництва, що призводить до ще більшого зростання напруженості у відносинах конкуруючих політичних акторів (США – Китай, ЄС – росія, США – Канада/Мексика/Японія, Індія – Іран та ін.). І не можна виключати, що триваюча ескалація регіональних конфліктів та агресивний протекціонізм США вже у 2025 р. знову наблизять світову економіку до сценарію *островізації*. Для такого сценарію характерна ізоляція політико-економічних систем, що призводить до збільшення регуляторних обмежень, зменшення обсягів торгівлі й інвестицій та посилення деглобалізаційних процесів в цілому.

Висновки

Результати аналізу динаміки індикаторів глобального розвитку створили підстави для верифікації сценаріїв світового економічного порядку від фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. до сьогодні, що дозволило підтвердити гіпотезу щодо домінування деглобалізаційних тенденцій у розвитку світової економіки. Розглянутий часовий період характеризується динамічністю та турбулентністю, що цілком очікувано призводить до неможливості розглядати його як єдиний чіткий сценарій. Залежно від зміни глобальної політико-економічної ситуації у певні роки фіксується тяжіння світової економіки до якогось конкретного сценарію, але всі вони передбачають сповільнення інтеграційних процесів. Єдиним виключенням є період 2014–2017 рр., коли динаміка індикаторів світового розвитку найбільше відповідає сценарію *глобалізації 3.0*, для якого характерні високі темпи міжнародної міграції та збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій.

Додаткові викривлення в динаміці індикаторів глобального розвитку, які призводять до змін сценарних параметрів, зумовлені впливом форс-мажорних обставин та зростанням геополітичної напруги. За час після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. відбулася принаймні ще дві суттєві події, які додатково підсилили деглобалізаційні тенденції – пандемія *COVID-19* та російсько-українська війна. Коронакриза призвела до масштабного пригнічення глобалізаційних процесів та, попри швидке відновлення світової економіки, мала на неї вплив, порівняний з глобалізаційною паузою 1.0. Натомість російсько-українська війна, попри очікування експертів (*Goldberg & Reed, 2023*), не спричинила світової економічної кризи, порівняної з глобалізаційними паузами 2008–2009 та 2020–2021 рр. Наслідки агресії РФ зумовили посилення фрагментації світового господарства, висвітлили нові ризики міжнародної спеціалізації, актуалізували суперництво за доступ до ключових ресурсів виробництва між конкуруючими блоками – інакше кажучи, призвели до сценарію *поляризації*, а не руйнації глобалізаційних процесів. Але триваюча ескалація воєнно-політичних конфліктів наближає світ до деглобалізаційного сценарію *островізації*, для якого характерна замкненість національних економік, пріоритет імпортозаміщення та агресивний протекціонізм у міжнародних відносинах.

Тож трансформація геополітичного ландшафту стає маркером нового економічного порядку та ключовою передумовою подальшої деглобалізації. Тому перспективи майбутніх досліджень вбачаємо у розвитку методології сценарного планування світового економічного порядку шляхом врахування індикаторів, які дозволяють оцінити роль геополітичних факторів у прискоренні деглобалізаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ/REFERENCES

- Atlantic Council*. (2015, December). Global System on the Brink: Pathways Toward a New Normal. https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2015/12/Global_System_on_the_Brink.pdf
- Bonaparte, Y. (2020). Pricing the Economic Risk of Coronavirus: A Delay in Consumption or a Recession? https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3549597
- Foreign Policy*. (2001). A.T. Kearney/Foreign Policy Magazine Globalization Index, (122), 56–65. https://www.columbia.edu/itc/sipa/U6347/client_edit/Measuring%20globalization.html?utm_source=chatgpt.com
- Goldberg, Pinelopi K., & Tristan, Reed (2023). Is the Global Economy Deglobalizing? If So, Why? And What Is Next? *Brookings Papers on Economic Activity*. Spring, 347–396. <https://www.brookings.edu/articles/is-the-global-economy-deglobalizing-and-if-so-why-and-what-is-next/>
- Jurakovaitė, O., & Gaigaliene, A. (2024). Regionalization and continuing globalization scenarios as a result of re-globalization: a matter of ally-familiarity proximity in a multiplex financial network. *Applied Network Science*, 9(1), 28 p. <http://dx.doi.org/10.1007/s41109-024-00683-7>
- Kearney. (2016). From Globalization to Islandization. Council Perspective. *Research Report*. <https://www.kearney.com/service/global-business-policy-council/article/-/insights/from-globalization-to-islandization>
- KOF Swiss Economic Institute. (n. d.). KOF Globalisation Index. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Mazaraki, A., & Bokhan, A. (2022). Economic and environmental diplomacy: Strategic context of development. *Zovnishnja Torgivlja: Ekonomika, Finansy, Pravo*, (2), 4–15. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)01)
- Migration Data Portal*. (2025). International migrant stock. https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_abs_&t=2024
- Rockefeller Foundation. (2010, May). Scenarios for the Future of Technology and International Development. <https://www.nommeraadio.ee/meedia/pdf/RRS/Rockefeller%20Foundation.pdf>
- Statista. (2025). *Global gross domestic product (GDP) at current prices from 1985 to 2030*. <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>
- Sułkowski, Ł. (2020). COVID-19 pandemic; recession, virtual revolution leading to de-globalization? *Journal of Intercultural Management*. 12(1), 1–11. <http://dx.doi.org/10.2478/joim-2020-0029>
- UNCTAD. (2023, May 5). *Global foreign direct investment flows over the last 30 years*. <https://unctad.org/data-visualization/global-foreign-direct-investment-flows-over-last-30-years>
- World Bank. (2025, January 07). *Unemployment, total (% of total labor force)*. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>
- World Bank. (n. d., a). Exports of goods and services (current US\$). <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD>
- World Bank. (n. d., b). Imports of goods and services (current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD>
- World Inequality Database*. (n. d.). Gini index of net personal wealth. https://wid.world/world/#ghweal_p0p100
- WTO. (2024, November). Trade Monitoring Report 2024. Cumulative trade coverage of import-restrictive measures on goods. https://www.wto.org/english/tratop_e/tp_r_e/factsheet_dec24_e.pdf?utm_source=chatgpt.com
Дронова, О. Л., & Нагорний, Т. В. (2021). Напрями розвитку України за різними сценаріями глобалізаційних процесів. <i>Український географічний журнал</i> , 2(114), 20–30. https://doi.org/10.15407/ugz2021.02.020	Dronova, O. L., & Nahorny, T. V. (2021). Directions of Ukraine's development according to full scenarios of globalization processes. <i>Ukrainian Geographical Journal</i> , 2(114), 20–30. https://doi.org/10.15407/ugz2021.02.020
Калюжна, Н. Г. (2023). Методи прогнозування еволюції безпекового середовища. <i>Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право</i> , (1), 13–30. https://doi.org/10.31617/3.2023(126)02	Kalyuzhna, N. H. (2023). Methods for forecasting the evolution of the security environment. <i>Foreign trade: economics, finance, law</i> . (1), 13–30. https://doi.org/10.31617/3.2023(126)02

Михайловська, О. В. (2012). Сценарії економічного розвитку світової цивілізації на початку XXI століття. <i>Стратегія розвитку України</i> , (1), 162–174. https://jml.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4727	Mykhailovska, O. V. (2012). Scenarios of economic development of world civilization at the beginning of the 21st century. <i>Development Strategy of Ukraine</i> , (1), 162–174. https://jml.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4727
Свєшніков, С. В., Бочарніков, В. П., & Дергілова, О. В. (2020). Інтереси провідних воєнно-політичних сил як головні детермінанти розвитку безпекового середовища в контексті безпеки України. <i>Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського</i> , 3(70), 14–23. https://doi.org/10.33099/2304-2745/2020-3-70/14-23	Svieshnikov, S. V., Bocharnikov, V. P., & Derhilova, O. V. (2020). The interests of leading military-political forces are the main determinants of the development of the security environment in the context of the security of Ukraine. <i>Collection of scientific works of the Center for Military-Strategic Studies of the Ivan Chernyakhovsky National Defense University of Ukraine</i> , 3(70), 14–23. https://doi.org/10.33099/2304-2745/2020-3-70/14-23
Хоманець, В. А. (2024). Варіативні сценарії розбудови постнеоліберальної моделі світового економічного порядку. <i>Економічний простір</i> , (196), 117–122. https://doi.org/10.30838/EP.196.117-122	Khomanets, V. A. (2024). Variant scenarios for the development of a post-neoliberal model of the world economic order. <i>Economic Space</i> , (196), 117–122. https://doi.org/10.30838/EP.196.117-122
Чуніхіна, Т., Корж, М., & Краснощок, В. (2024). Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. <i>Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право</i> , (2), 30–52. https://doi.org/10.31617/3.2024(133)02	Chunikhina, T., Korzh, M., & Krasnoshchok, V. (2024). International trade in the context of global transformations. <i>Foreign trade: economics, finance, law</i> , (2), 30–52. https://doi.org/10.31617/3.2024(133)02

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що він не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Калюжна, Н. (2026). Деглобалізаційні сценарії світової економіки. *Scientia fructuosa*, 1(165), 14–32 [http://doi.org/10.31617/1.2026\(165\)02](http://doi.org/10.31617/1.2026(165)02)

*Надійшла до редакції 23.06.2025.
Прийнято до друку 10.09.2025.
Публікація онлайн 17.02.2026.*